

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn Estonia tel +372 681 4650 fax +372 667 8399 E-mail eki@ki.ee

**Ettevõtete konkurentsivõime
edetabeli koostamise
organisatsioonilis-metoodilised
J U H I S E D**

SISUKORD

Saateks	3
I Ettevõtete konkurentsivõime hindamise ja nende järjestamise meetodilised alused.....	4
II Ettevõtete osavõtt konkursist, osavõtuks nõutavad andmed ja nende esitamise kord	6
III Andmete loogiline kontroll, sisestamine ja töötlemine	8
IV Edetabelite moodustamine.....	10
V Edetabelite avaldamine ja ettevõtete informeerimine tulemustest.....	11

Saateks

Konkurents kui majanduslik võistlus on edasiviiv jõud. Konkurents innustab ettevõtteid efektiivsemalt tegutsema, taotlema pidevalt uuendusi, sunnib tootjaid ja vahendajaid kiirelt reageerima muutuvatele vajadustele. Konkurents aktiveerib ettevõtteid tõstma toodete kvaliteeti, alandama nende hindu ja parandama ostjaskonna teenindamist.

Edukad riigid teostavad poliitikat, mis soodustab ettevõtetevahelise konkurentsi arengut ja kõrvaldavad tõkked konkurentsi ahistamise eest. Seda tehakse seepärast, et mida teravam on konkurents, seda selgemini avalduvad selle positiivsed jooned majanduses. Riigid, kus on palju tugevaid, konkurentsivõimelisi ettevõtteid, arenevad kiiremini ja tagavad kõrgema elutaseme oma kodanikele.

Konkurentsi arengut riigis teenib muude abinõude kõrval ettevõtete konkurentsivõime edetabelite koostamine. Teavitades ettevõtteid nende positsioonist konkurentide hulgas ja selle muutumisest innustavad edetabelid ettevõtteid veelgi oma konkurentsivõimet arendama. Edetabelid toovad esile edukad ettevõtted ja seavad need eeskujuks teistele. Edukad ettevõtted saavad edetabeli näol täiendava võimaluse enda tutvustamiseks avalikkusele, nõrgemad saavad omale püstitada uusi, kõrgemaid eesmärke.

Adekvaatse konkurentsivõime edetabeli koostamine on keerukas tegevus ja eeldab teatud reeglistiku olemasolu. Juuresolevad "Ettevõtete konkurentsivõime edetabeli koostamise organisatsioonilis- meetodilised juhised" on esialgselt koostatud 2003. aastal Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt tihedas koostöös töö tellija, Eesti Kaubandus ja Tööstuskojaga. Hiljem on Juhiseid mitmel korral täiustatud, lähtudes 2003., 2004., 2005. ja 2006. aasta kogemustest ja tähelepanekutest. Käesolevate Juhiste peamiseks uuenduseks on põhjendamata erinevuste kaotamine sisendite tähtsuses, mis tulenesid sisendite erinevast varieerumisest (hajuvusest).

Juhised fikseerivad ettevõtete konkurentsivõime hindamise näitajate süsteemi ja nende näitajate töötlemise (ühismõõtsustamise) korra, määratlevad andmed, mida peavad esitama ettevõtted, kes soovivad osaleda edetabeli konkursil, samuti tingimused, mis nendele ettevõtetele esitatakse. Samuti iseloomustavad juhised korda, mille alusel erinevad edetabelid koostatakse ja kuidas viiakse läbi avalikkuse informeerimine konkursi tulemustest.

I ETTEVÖTETE KONKURENTSIVÕIME HINDAMISE JA NENDE JÄRJESTAMISE METOODILISED ALUSED

1.1. Ettevõtete konkurentsivõime edetabeli koostamise eesmärgiks on kaasa aidata Eesti ettevõtete konkurentsivõime tõusule ja koos sellega kogu Eesti majanduse kiiremale arengule. Edetabel toob esile kõige edukamad ettevõtted ja seab need eeskujuks teistele. Edetabel on heaks võimaluseks edukatele ettevõtetele enda tutvustamiseks avalikkusele ja selle kaudu oma konkurentsipositsiooni edasiseks kindlustamiseks. Edetabel innustab nõrgemaid ettevõtteid püstitama endale uusi, kõrgemaid eesmärke.

1.2. Ettevõtte konkurentsivõime on kompleksivõime, mille tunnusteks on ettevõtte edukus, tulemuslikkus, arengu jätkusuutlikkus. Ettevõtte konkurentsivõime avaldub võrdluses teiste ettevõtetega ning näitab tema positsiooni teiste hulgas. Ettevõtted, kes on oma tegevusalal (turul) teistest konkurentsivõimelisemad (toodavad paremaid kaupu, valmistavad tooteid teistest odavamini) saavutavad ka teistest paremaid tulemusi. Konkurentsivõime avaldub suuremas läbimüügis, paremates finantstulemustes, efektiivsemas ressursside kasutamises jne. Konkurentsivõime näitab produktiivsust, millega ettevõtte kasutab oma ressursse.

1.3. Ettevõtte konkurentsivõimet on võimalik iseloomustada, kirjeldada ja enam-vähem adekvaatselt ka mõõta. Samas kuulub ettevõtete konkurentsivõime hindamine ning vastava edetabeli koostamine komplitseeritud ülesannete hulka, kus tulemused olenevad oluliselt kasutatavast metoodikast. Seetõttu on üheaegselt võimalik erinevate edetabelite olemasolu, sõltuvalt koostamiseks kasutatud indikaatoritest (nende arvust ja koosseisust) ning ühismõõtsustamise meetoditest. Käesolevad juhised (alused) pretendeerivad võimalikult täiuslikule ettevõtete konkurentsivõime mõõtmisele, koormamata ettevõtteid üle statistilise informatsiooni esitamisega.

1.4. Ettevõtte konkurentsivõimet võib defineerida kui määra, mis näitab kui palju ettevõtte suudab vabades turumajanduslikes tingimustes toota ja müüa kaupa ja teenuseid, mis vastavad sise- ja välisturgude nõuetele, samaaegselt suurendades oma töötajate sissetulekuid ning tagades ettevõtte arengu jätkusuutlikkuse.

1.5. Vastavalt punktile 1.4. kasutatakse ettevõtte konkurentsivõime seiramiseks järgmisi statistilisi näitajaid (indikaatoreid, kriteeriume):

- müügitulu
- puhaskasum
- töötootlikkus 1 töötaja kohta
- tööjõukulu 1 töötaja kohta
- investeeringud
- omakapital.

1.6. Punktis 1.5. toodud näitajate kohta võetakse arvesse aruandeaasta tulemus (näiteks 2006.aastal läbi viidavas konkursis 2005. majandusaasta tulemused). Esimese kahe näitaja osas samuti nende muutumine (kasv, langus) võrreldes aruandeaastale eelnenud aastaga. Kasumi ja omakapitali baasil tuletatakse omakapitali rentaablu näitaja. Järelikult on ettevõtte konkurentsivõime hindamisel aluseks järgmised andmed:

- kaupade, teenuste müügitulu aruandeaastal, kr.
- müügitulu muutumine võrreldes eelmise aastaga, %

- puhaskasum aruandeaastal, kr
- kasumi muutumine võrreldes eelmise aastaga, %
- omakapitali rentaablus, %
- keskmine töäjökulu 1 töötaja kohta aruandeaastal kuus, kr
- tootlikkus 1 töötaja kohta aastas, kr
- investeringud aruandeaastal, kr

1.7. Mitmete majandusnäitajate üheaegne kasutamine ettevõtete konkurentsivõime hindamisel ja järjestamisel eeldab nende ühismõõtsustamist. See on möödapääsmatu kui tahetakse välja jõuda mingi ühe näitaja (reitingu) kasutamisele. Ettevõtete konkurentsivõime üldhinnangul (reitingul) on puudusi, kuid samas on see hästi arusaadav, piltlik ja populaarne.

1.8. Ettevõtete majandusnäitajate ühismõõtsustamiseks on võimalik kasutada mitmeid erinevaid meetodeid ja nendel on oluline mõju tulemustele. Maailmapraktika näitab, et subjektide järjestamiseks konkurentsivõime järgi on kõige otstarbekam kasutada muutujate (näitajate) standardiseerimise võtet. Selle meetodi kohaselt leitakse kõigepealt iga indikaatori (näitaja) kohta kõigi ettevõtete keskmine näitaja (\bar{x}). Seejärel arvutatakse iga indikaatori (näitaja) kohta varieerumist iseloomustavad standardhälbed (S), kasutades valemit:

$$S = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

kus x_i – konkreetse ettevõtte näitaja

\bar{x} – aritmeetiline keskmine näitaja

n – ettevõtete arv

Seejärel arvutatakse iga ettevõtte kõigi kriteeriumide (näitajate) kohta nende nominaalhälbed (N), milleks iga ettevõtte individuaalhälve ($x - \bar{x}$) jagatakse ettevõtete keskmise ehk standardhלבega.

$$N = \frac{x_i - \bar{x}}{S}$$

1.9. Peale kriteeriumide (näitajate) standardiseerimist (ühismõõtsustamist) on võimalik nendega aritmeetiliselt manipuleerida, näiteks liita, korrutada, aritmeetilisi ja kaalutud keskmisi leida.

1.10. Ettevõtete järjestus edetabelis leitakse iga ettevõtte standardiseeritud näitajate (8) kokkuliitmise teel. Mida suurem on liitmise teel saadud sünteetiline näitarv, seda kõrgem on ettevõtte koht edetabelis. Ettevõtte, kelle vastav näitarv on kõige suurem on kõige edukam (konkurentsivõimelisem) ettevõtte.

1.11. Järjestusülesande lahendamise tulemused avaldatakse edetabeli kujul. Kõik konkursist (ülevaatuses) osavõtnud ettevõtted saavad kogutud punktide (sünteetilise näitarvu) alusel oma järjekorra numbriga edetabelis, mis vastab nende konkurentsivõime positsioonile antud aastal. Lisaks kohanumbrile (reitingule) avaldatakse iga ettevõtte konkurentsivõime %-na esikohale tulnud ettevõtte näitarvust (miinusmärgist vabanemiseks suurendatakse enne % leidmist kõigi ettevõtete sünteetilist näitarvu kõige nõrgema ettevõtte vastava miinusnäitaja võrra).

II ETTEVÕTETE OSAVÕTT KONKURSIST, OSAVÕTUKS NÕUTAVAD ANDMED JA NENDE ESITAMISE KORD

2.1. Ettevõtteid kutsub konkursil osalema Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, informeerides neid konkursi tingimustest ja andmete esitamise tähtaegadest.

2.2. Konkursist võivad osa võtta kõik Eestis registreeritud äriühingud, kes on tegutsenud vähemalt kahel konkursile eelneval täisaastal, väljaarvatud punktis 2.5. loetletud.

2.3. Ettevõtete osavõtt konkursist on vabatahtlik ja toimub selleks ettenähtud aruandevormi "Andmed majandustegevuse kohta" tähtaegse esitamisega ettevõtte poolt operaatorfirmale (Eesti Konjunktuuriinstituudile).

2.4. Ettevõtted-kontsernid võivad konkursil osaleda ühe ettevõtena (konsolideeritult) ja/või siis eraldi (tütar-)ettevõtetena (kontserni omal äranägemisel), informeerides sellest konkursi korraldajaid andmete esitamise vormil.

2.5. Konkursil ei saa osaleda füüsilisest isikust ettevõtjad, riigiettevõtted, mitetulundusühingud, sihtasutused ja riigitulundusasutused. Osaleda ei saa samuti ettevõtted, kel on võlgnevusi maksuametile või siis konkurentsiseaduse rikkumise kehtivaid süüdistusi (ümbrikupalgad, hinnakokkulepped jne). Konkursil ei saa osaleda ettevõtted, kelle omakapital on miinustes, samuti ettevõtted, kes ei esita kõiki nõutavaid andmeid.

2.6. Konkursist osavõtvad ettevõtted teatavad enda kohta neile väljasaadetud vormil (vt lisa 2) järgmised andmed:

A. Andmed ettevõtte kohta:

- Ärinimi
- Äriregistri kood
- Juhatuse esimehe nimi
- Asutamise aasta
- Postiaadress (tänav, maja, linn, indeks, maakond)
- Telefon
- Faks
- E-maili aadress
- Kodulehekülje aadress
- Põhitegevusala

B. Andmed konkursile eelnevate 2 aasta majandustegevuse kohta (kumbki aasta eraldi):

- Müügitulu, kr
- Puhaskasum/kahjum, kr
- Tööjõukulud kokku, kr
- Investeeringud põhivarasse (aasta jooksul), kr
- Aasta keskmine töötajate arv (täistööajale ümber arvestatud), in
- Omakapital kokku (aasta lõpu seisuga), kr

C. Ettevõtte põhitegevusala, s.t. kuuluvus ühte alljärgnevasse valdkonda:

- Tööstus ja energeetika (sh mäetööstus ja töötlev tööstus v.a toiduainetööstus)

- Toiduainetööstus
- Jaekaubandus (sh mootorsõidukite ja mootorkütuse jaemüük ja remont)
- Hulgikaubandus
- Turism (sh majutus, toitlustamine, turismibürood ja reisikorraldus)
- Äriteenindus (B2B) ja kinnisvara (arendus, rent, vahendus)
- Transport ja logistika
- Ehitus
- Side ja kommunikatsioon, IT teenused
- Põllu- ja metsamajandus, kalandus, jahindus
- Finantsvahendus
- Muu teenindus (ülalliigitamata)

Märkus: ettevõtted, kes ei määratle (või ei saa määratleda töö iseloomu tõttu) oma kuuluvust konkreetsele valdkonda saavad osaleda vaid üldedetabelis. Tabeli koostajatel on õigus piisava arvu ankeetide olemasolu korral liigitada tööstust ja teenindust täiendavateks allharudeks. Ankeetide ebapiisava arvu korral mingis valdkonnas ühendatakse see mingi teise valdkonnaga vastavalt Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorile (EMTAK).

D. Andmed esildise (andmete) koostaja kohta:

- Nimi
- Amet
- Telefon
- E-mail
- Täitmise kuupäev
- Allkiri

2.7. Vormi “Andmed majandustegevuse kohta” täitmisel võetakse ettevõtete poolt aluseks majandusaasta auditeeritud aruanne, juhindudes järgmistest nõuetest:

- Müügitulu – majandusaasta aruande kasumi aruande vastav kirje, eurodes
- Puhaskasum/kahjum – majandusaasta aruande kasumiaruande vastav kirje, eurodes
- Tööjõukulud kokku – majandusaasta aruande kasumi aruande 3 kirje – palgakulu, sotsiaalkindlustusmaks ja töötuskindlustusmaks – summa eurodes
- Investeeringud põhivarasse – majandusaasta jooksul soetatud materiaalse ja mittemateriaalse põhivara maksumus (v.a. firma väärtuse soetamine) eurodes
- Aasta keskmine töötajate arv – majandusaasta aruande tegevusaruanne, in., täistööajale ümber arvestatud
- Omakapital – majandusaasta aruande bilansi vastav kirje eurodes
(märkus: mitte segi ajada aktsia- ja osakapitaliga)

2.8. Konkursist osavõtjad võivad nõutavad andmed esitada posti, faksi või interneti teel.

2.9. Edetabeli koostaja jätab endale õiguse küsida ettevõtelt lisaandmeid ning vajadusel teha meetodikasse muudatusi.

ANDMETE LOOGILINE KONTROLL, SISESTAMINE JA TÖÖTLEMINE

3.1. Konkursil osalemiseks saadavad ettevõtjad vormid andmetega operaatorfirmale, kelleks on Eesti Konjunkturiinstituut.

3.2. Eesti Konjunkturiinstituut viib läbi ettevõtetele saabunud andmete loogilise kontrolli, et vältida ebaõigete andmete sisestamist töötlusse. Loogilise kontrolli alla kuuluvad kõik ettevõtte majandustegevust iseloomustavad näitajad ja samuti ettevõtte enesemääratlemine teatud tegevusvaldkonda.

3.3. Loogilise kontrolli käigus analüüsitakse ettevõtte poolt esitatud näitajaid omavahel, võrreldakse kahe aasta tulemusi üksteisega, viiakse välja täiendavaid suhtearve (keskmine töötajukulu 1 töötaja kohta, investeeringute suhe müügitulusse jne.) Juhul kui ettevõtte osales konkursil ka varem, siis võrreldakse jooksvaid andmeid varasematega.

3.4. Loogilise kontrolli käigus tekkinud kahtluste korral võtab operaatorfirma ühendust ettevõttega ja vajaduse korral viib andmetesse sisse muudatused. Juhuslike (mitte-sihilike) vigade või ebatäpsuste korral säilitab ettevõtte õiguse osaleda konkursil. Tahtlikult valeandmete esitamisel ettevõtte kõrvaldatakse konkursilt

3.5. Ettevõtete loogiliselt kontrollitud andmed sisestatakse töötlemisse järgmisel kujul:

Sisendfaktori nimetus	Näitaja iseloomustus
1. Müügitulu	aruandeaasta müügitulu rahalises väärtuses (kr)
2. Müügitulu muutumine	%, mis leitakse aruandeaasta müügitulu jagamise teel eelneva (baas-) aasta sama näitajaga ja korrutatakse 100-ga. Ettevõtted, kel müügitulu aruandeperioodil vähenes, nendel on müügitulu muutumise näitaja alla 100. Majanduslikult põhjendamata (juhusliku) müügikasvu elimineerimiseks rakendatakse piirangut, mille kohaselt maksimaalne sisestatav müügitulu muutumine on 1000%.
3. Puhaskasum	aruandeaasta puhaskasum rahalises väärtuses, eurodes. Ettevõtted, kes on aruandeaastal kahjumis, nende vastav näitaja sisestatakse miinusmärgiga.
4. Puhaskasumi muutumine	%, mis leitakse aruandeaasta kasumi jagamise teel eelneva (baas-) aasta sama näitajaga ja korrutatakse 100-ga. Kui ettevõtte oli baasaastal kahjumis, siis leitakse puhaskasumi muutumine aruandeaasta kasumi jagamise teel aruandeaasta kasumiga, st võrdsustatakse 100-ga. Ettevõtetele, kes aruandeperioodil on kahjumis (sõltumata baasiperioodi näitajast) kasumi muutumise näitajat ei arvestata ega punkte koondarvestusse ei saa. Erakordselt suure kasumikasvu (%-des) elimineerimiseks rakendatakse piirangut, mille kohaselt maksimaalne sisestatav kasumi muutus on 1000%.

Sisendfaktori nimetus	Näitaja iseloomustus
5. Omakapitali tootlikkus	%, mis leitakse aruandeaasta kasumi jagamise teel sama perioodi keskmise omakapitaliga, mis omakorda leitakse aruandeaasta 31. detsembri omakapitali ja sellele eelnenud aasta 31. detsembri omakapitali keskmisena. Aruandeaasta kahjumiga lõpetanud ettevõtetel sisestatakse omakapitali tootlikkuse näitaja (%) miinus märgiga. Majanduslikult põhjendamata omakapitali tootlikkuse elimineerimiseks rakendatakse piirangut, mille kohaselt maksimaalne sisestatav omakapitali tootlikkus (%-des) on 1000%. Baasaastal negatiivse (või =0) omakapitali korral punkte ei saa.
6. Tööjõukulu 1 töötaja kohta kuus	aruandeaasta kogu tööjõukulu eurodes, jagatud töötajate keskmise arvuga aruandeaastal ja see omakorda 12-ga. (osaajaga töötajad arvestatakse ringi täistööajale). Ettevõtted, kel puuduvad töötajad ja/või tööjõukulu jäävad antud näitaja arvestusest välja.
7. Tootlikkus 1 töötaja kohta	aruandeaasta müügitulu eurodes jagatud töötajate keskmise arvuga aruandeaastal. Töötajate puudumisel jääb ettevõtte antud näitaja arvestusest välja.
8. Investeeringud	aruandeaasta investeeringud varasse rahalises väärtuses, eurodes (soetatud materiaalne ja immateriaalne vara välja arvatud soetatud firma väärtus). Investeeringute puudumisel jääb ettevõtte antud näitaja arvestusest välja.

3.6. Ettevõtete konkurentsivõime arvutused viiakse operaatorfirma poolt läbi programmi alusel, mis on koostatud käesolevate Juhiste peatükkide I ja II nõuetest lähtudes.

Ettevõtete sisendandmete alusel arvutatakse igale ettevõttele iga faktori kohta nominaalhälbed. Seejärel, iga faktor eraldi, reastatakse ettevõtted nominaalhälvete suuruse järgi, et üle minna protsentuaalskaalale, mis võimaldab faktoritele anda võrdse kaalu. Kõige suurema nominaalhälbega ettevõtte saab 100%-punkti ja kõige nõrgem ettevõtte 0%-punkti (teised proportsionaalselt nominaalhälbele). Seejärel reastatakse ettevõtted nende poolt 8 faktori arvestuses kogutud %-punktide summa alusel (alanevas järjekorras), mis on aluseks nende positsioonile edetabelis.

IV EDETABELITE MOODUSTAMINE

4.1. Ettevõtete konkurentsivõime hindamise lõppeesmärgiks on ettevõtete järjestamine nende konkurentsivõime järgi ehk ettevõtete konkurentsivõime edetabeli moodustamine. Selleks vajalikud arvestused viib läbi operaatorfirma. Juhiste I peatükis toodud metoodika võimaldab koostada osalevatest ettevõtetest erinevaid edetabeleid, kusjuures vajalikud arvestused (ühismõõtsustamine) tuleb iga kogumi (edetabeli) puhul teha eraldi.

4.2. Ettevõtete konkurentsivõime hindamise üldistest eesmärkidest lähtudes koostatakse järgmised edetabelid:

1. Ettevõtete konkurentsivõime **üldedetabel**. Edetabelisse kuuluvad kõik ettevõtted, kes on nõuetekohased andmed esitanud.
2. Konkurentsivõime edetabelid ettevõtete **tegevusalade** lõikes vastavalt punktis 2.6 toodud valdkondadele
3. Konkurentsivõime edetabel, mille aluseks on ettevõtete **suurus (väiksus)**. Sellesse edetabelisse võivad kuuluda kõik üldedetabeli ettevõtted, kus ei ole rohkem kui 49 töötajat (aasta keskmisena) ja kellede aasta netokäive ei ületa 10 mln eurot.

V EDETABELITE AVALDAMINE JA ETTEVÕTETE INFORMEERIMINE TULEMUSTEST

5.1. Ettevõtete konkurentsivõime edetabelid avaldatakse ajakirjanduses või eriväljaandes. Avaldamisele kuulub ettevõtte koht (järjekorra number, reiting) edetabelis. Võimalusel avaldatakse ka ettevõtete andmed sisendfaktorite (8) lõikes (arvväärtus ja koht edetabelis) või siis ettevõtte poolt esitatud majandustulemused, et iseloomustada ettevõtete konkurentsivõime tugevaid ja nõrku külgi (teiste ettevõtete võrdluses).

5.2. Enne ajakirjanduses avaldamist vaatab operaatorfirma poolt koostatud edetabelid üle Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt selleks moodustatud töögrupp. Viimasel on õigus vajadusel teha edetabelisse muudatusi.

5.3. Ettevõtteid informeeritakse konkurentsivõime hindamise tulemustest selleks korraldatud pidulikul koosolekul, kus toimub ka võitjate autasustamine.

Kõigile konkursil osalenud ettevõtetele saadetakse konkurentsivõime edetabel(id) või vastav eriväljaanne.